

Türkiye Doğası

Bülent Gözcelioğlu

Varan

Ülkemizin canlı çeşitliliğinin nedenlerinden biri de Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarından etkilenebilecek bir konumda olması. Güneydoğu Anadolu bölgemizde, jeolojik dönemler boyunca uzanan göç yollarının konumu nedeniyle, Afrika kökenli canlılar görülebiliyor. Bunlardan biri de, ülkemizde 1935 yılından bu yana görülmemeyen ve “varan” olarak bilinen *Varanus griseus griseus* alttürüne ait dev kertenkele.

Bu türün ülkemizdeki soyunun tükendiği düşünülüyordu. Ancak, 3-4 yıl önce Şanlıurfa’da yeniden görülmesi hepimizi sevindirmişti. Bu kadar uzun zaman ortaya çıkmamasına karşın tek bir bireyin yıllar sonra görülmesi, dev kertenkele sayısının daha da fazla olabileceğini düşündürdü. Çünkü bu, gözlerden uzak da olsa barınıp üreyebildiklerinin kanıtıydı. 2006 yılında Silopi/Şirnak’ta 4 bireyin daha yakalandığı haberi geldi. Bunun üzerine, türün Güneydoğu Anadolu’da çok geniş olmasa da belirli bir bölgede yayılış gösterdiği ortaya çıktı. Güneydoğu Anadolu’da Mezopotamya olarak bilinen alanın kuzeyine denk gelen bu bölge, aynı zamanda sürüngen türleri bakımından da Türkiye’nin en zengin bölgesi. Varan, çöl iklimine uyum sağlamış bir canlı. Dünya dağılımına baktığımızda, bu alt tür Suriye, İsrail, Filistin, Lübnan, Ürdün ve Irak’ta yaşıyor. En fazla 1200 metreye kadar yayılış gösterebiliyor.

Varanla ilgili olarak çıkan haberlerin üzerine, sürüngenler konusunda ülkemizin önde gelen

Silopi’de yakalanan varan
Fotoğraf: Prof. Dr. İbrahim Baran

araştırmacılarından ve Dokuz Eylül Üniversitesi Biyoloji Bölümü’den Prof. Dr. İbrahim Baran’dan bilgi aldık. Baran’ın da belirttiği üzere, bu tür aslında hakkında çok az şey biliniyor olmasının kurbanı. İnsanlara saldırdığı, hatta yediği söylentileri nedeniyle, yaşadığı bölgelerde görüldüğü zaman öldürülmeye çalışılıyor. Türün ülkemizdeki soyunun yok olma sınırına gelmesindeki en büyük neden bu. Aslında bu tür, iri olmasından dolayı evrim süreci içinde, düşmanla-

rına karşı bir “korkutucu cüsse” avantajı edinmiş. Ancak, aslında bir insanla karşı karşıya geldiğinde tek yaptığı, hızlıca yuvasına kaçmaya çalışmak. Yani, sanıldığı gibi bir yırtıcı, “dev canavar” ya da “ejderha” değil. Doğal olarak da insana hiçbir zararı bulunmuyor.

Varanın en dikkat çekici özelliği, uzun ve çatal dili. Bu özellik, avlarının kokusunu almada kolaylık sağlıyor. Genel olarak diğer küçük kertenkeleler, kemiriciler, avlayabildikleri kuşlar, sürüngenler ve bunların yumurtalarıyla besleniyorlar. Hatta kendi türünden bireyleri yedikleri de biliniyor. Ortalama 100 cm boya ulaşabilen bu canlıların en büyükleri, 130 cm olarak kaydedilmiş. Yuvalarınıysa mağaralar, kaya yarıkları gibi korunaklı yerlere yapıyorlar. İri olmalarına karşın, toprağı kazabilmelerinin yanında ağaçlara da tırmanabiliyorlar ve hatta gerektiğinde suya da girebiliyorlar. Hareketleri son derece hızlı olan bu tür, yumuşak zeminli bir arazide giderken, küçük bir arabanın yapabileceği büyüklükte bir toz bulutu oluşturabiliyor.

Şimdilik yalnızca Birecik, Ceylanpınar ve Silopi’de yaşadığı bilinen varan, ülkemiz için doğal bir zenginlik göstergesi. Bu nedenle, varanın doğal ortamında yaşamasının devamını sağlamak ve bu canlının hem ülkemiz hem de dünya için önemli olduğunu vurgulayabilmek için, tanıtım ve koruma çalışmalarını desteklememiz çok önemli.

Katkılarından dolayı
Prof. Dr. İbrahim Baran’a teşekkür ederiz.

Varanın Silopi’deki yaşam alanı
Fotoğraf: Prof. Dr. İbrahim Baran

